

Ali Balcı. The PKK-Kurdistan Workers' Party's Regional Politics During and After the Cold War: Palgrave Macmilian, 2017, 212 s.

Berkan ÖZGÜR*

ABD ve PKK ilişkisi genellikle popüler söylemlerde kendisine yer bulsa da, akademik bir çalışmaya konu olmamıştır. Akademik ilginin kapsamı ABD'nin PKK'yı terör listesine koyması ile sınırlı kalmış ve akademik çalışmalarda bu bilgi sıklıkla tekrarlanmıştır. PKK'nın ABD'yi nasıl gördüğü konusu ise PKK'nın Marksist bir terör örgütü olduğu tespitinin anlaşılması noktasında karşımıza çıkmış ve PKK'nın ABD emperyalizmine karşı geliştirdiği söylemin altı çizilmiştir. Bu dolaylı değinmelere rağmen, PKK'nın ABD'ye yönelik yaklaşımı detaylı bir çalışmaya konu olmadığı gibi bu yaklaşımın PKK için neden merkezi bir noktada olduğunun açıklanması zahmetine de girilmemiştir. 2013 sonrası ABD'nin PKK'nın Suriye'deki uzantısı PYD/YPG ile işbirliğine gitmesi konuyu yeniden popüler hale getirdiği bir ortamda, daha yoğunluklu olarak post-kolonyalizm üzerine çalışmalar yürüten Ali Balcı The PKK-Kurdistan Workers' Party's Regional Politics - During and After the Cold War başlıklı bir çalışma yayımladı.

PKK'nın bir terör örgütü olduğunu ve açık şiddetinin tartışmasız bir şekilde orada durduğunu tespit ettikten sonra, çalışma boyunca yazar bu örgütün söylemsel kodlarını çözmeye çalışıyor. Balcı, henüz kitabın başlarında Kürt meselesi üzerine zengin literatüre rağmen PKK'nın dünya siyasetine dair ürettiği

---

* Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Enstitüsü, e-posta: berkanozgur@sakarya.edu.tr

metinlerin uzmanların yeterince ilgisini çekemediği söylüyor ve bu metinlerin PKK'nın anlaşılması noktasında sanılandan çok fazla önemi olduğunu iddia ediyor. Balcı daha da ileri giderek, literatürde 1980 sonrası Kürt milliyetçiliğinin oluşmasında devletin Kürt siyasetini ve Kürtler üzerindeki baskısını temel dinamik olarak gören yaklaşımı sorunlu gördüğü gibi, bu yaklaşımın yeterli bir açıklama modeli sunmadığına inanıyor ve bu eksikliğe sahip çalışmaların PKK'nın 1980 sonrası Kürt milliyetçiliğinin oluşmasındaki etkisini küçümsediğinin altını çiziyor (s. 9). Buna karşılık Balcı, PKK'nın dünya siyaseti üzerine ürettiği metinlere 1980 sonrası Kürt politik özneliğinin kurulmasında merkezi bir rol yüklüyor. Balcı'ya göre PKK bu metinlerde sadece dünya siyaseti üzerine konuşmuyor aynı zamanda "Kürtlük bilincini" de yeniden inşa ederek hem hegemonik pozisyonunu hem de şiddet içeren terör eylemlerini meşrulaştırıyor.

Söz konusu tespitlerle başlayan çalışma, PKK'nın ve Abdullah Öcalan'ın metinlerinin izini sürüyor. Metinlerde Soğuk Savaş'ın ve Soğuk Savaş'ın iki büyük aktörünün kurucu role sahip olduğuna inanan Balcı, ilk olarak Soğuk Savaş öncesi dönemde SSCB, ABD ve Türkiye'nin PKK metinlerindeki temsiline odaklanıyor. Ardından Soğuk Savaş sonrasında aynı temsillerin nasıl değişim geçirdiği ve bu değişimin arkasındaki paradigmaları ele alıyor. Bu kapsamda yazar, üç temel iddia ile karşımıza çıkıyor. Birincisi, PKK dünya siyasetine dair söyledikleri ile kendisi için hayatını feda edecek radikallikte yeni bir Kürt politik özneliği kuruyor. İkincisi, söz konusu söylemler üzerinden PKK kendisi dışındaki Kürt hareketlerini dışlayan ve kendi ürettiği Kürt kimliği dışında kalan Kürt aidiyetleri marjinalleştiren yeni bir iktidar formu üretiyor. Üçüncüsü, dünya siyasetine dair anlatıları pratikteki değişimle (SSCB'nin çöküşü) krize girince, Kürt özneler ile kendisi arasındaki iktidar ilişkisini yeniden kurma noktasında söz konusu pratiklerin yeniden okunması anlamlandırılması yoluna gidiyor.

Bu iddialar öncesinde ise yazar, kitabın giriş kısmında ve ikinci bölümünde etnik muhalif hareketlerin inşa etmeye çalıştığı ulusal kimliğin önemine dair zengin bir tartışma sunuyor. Daha çok ulus-devletlerde gördüğümüz bir tartışmayı yeniden açan Balcı, “biz”, “öteki”, “tehdit” gibi tanımlamaların sadece ulus-devletlerin kimlik tahayyülünü kurmadığını aynı zamanda da (etnik) muhalif aktörlerin elinde ulus-devlet anlatılarının altını oyan bir karşı ulus anlatısının kurulmasındaki işlevine dikkat çekiyor. Bu tartışmayı yaparken, “kolaya kaçan” akademik çalışmaları eleştirisinin hedefine koyuyor ve bu çalışmaların PKK'nın ürettiği Kürt milliyetçiliğini normalleştirecek tarzda bütün suçu Türk devletine yıktıklarını ileri sürüyor. PKK'nın devletin Kürt kimliğini bastıran politikasına tepki olarak doğduğunu söyleyen çalışmaların aksine, Balcı PKK'nın kendi iktidarını kurma ve normalleştirme noktasında yeni bir Kürt milliyetçiliği ürettiğini söylüyor. Dolayısıyla, Balcı'ya göre özellikle İngilizce literatürde PKK'yı normalleştiren bu yaklaşımın PKK'daki iktidar arayışını ve kendisinden önceki Kürt kimliğini tahrip edişini ıskalamakla maluldür.

Balcı'ya göre ABD'nin merkez olduğu metinlerin PKK için sanıldığından çok fazla işlevi vardır. PKK bu metinlerde sadece ABD, SSCB ve Türkiye gibi aktörleri tanımlamaz aynı zamanda bu metinler yoluyla “meşru ve egemen bir Kürt milliyetçiliğinin inşa edilmesini” de (s. 4) sağlar. Yazara göre inşa edilen bu söylemin en önemli işlevi PKK'ya maddi gücünün ötesinde bir güç üretmesini, bir “tehdit” ya da “düşman” temsili üzerinden merkezi ulus anlatısının karşısındaki muhalif pozisyonunu ve şiddet eylemlerini meşrulaştırma imkanı sağlamasıdır. Bu anlamda metinlerde “dış düşman” biçiminde kodlanan Türkiye ve ABD'nin müttefik ilişkisi de araçsallaştırmanın bir parçası haline getiriliyor. Buna göre PKK, “Kürtlerin bağımsızlığının önündeki engel” olarak gördüğü ABD ve Türkiye karşısında Kütlere merkeze yerleştiren bir tarih anlatısına ve kimlik inşasına girişir (s. 97).

Ancak Balcı'ya göre sadece "öteki" ve "tehdit" söylemi ulus kimlik oluşumu için yeterli değildir. Aynı zamanda "müttefik" ya da "dost" temsiline başka bir deyişle yeni sınırları ve kimliği de içeren "alternatif bir toplum tahayyülüne" ihtiyaç duyulur ve bu nedenle SSCB metinlerde kendine "dost" biçiminde yer bulur (s. 113). SSCB'nin "doğal müttefik" şeklinde tanımlanmasının yazara göre ikinci sebebi ise dönemin sol ideolojik ortamında Sovyet yanlısı söylemin hakim olmasıdır. Bu kısımda Türkiye sol tarihine ilişkin zengin bir literatür sunan yazar, PKK'nın Türk solundan (ve 1980'e kadar Türk solu içinde siyaset yapan Kürt solundan) Sovyet yanlısı ideolojiyi miras aldığını savunur (s. 115-117). Ancak Balcı'ya göre PKK, Sovyet yanlısı ideolojiyi miras almakla kalmaz aynı zamanda bunu işlevsel bir söyleme dönüştürür ve sadece Marksist-Leninist ideoloji yoluyla elde edilen ulusal bağımsızlığın işgale son verebileceği söylemini inşa eder. Bunun yanı sıra emperyalizmin lideri şeklinde kodlanan ABD ile aynı kampta yer alan Türkiye karşısında SSCB ile yakınlık aynı zamanda PKK'ya, emperyalizme karşı mücadele ettiği söylemini meşrulaştırma imkanı sunar ki böylelikle PKK kendi silahlı eylemlerini de meşrulaştırmış olur (s. 113).

Yazara göre ABD ve SSCB temsilleri PKK'nın sadece Türkiye'ye karşı silahlı ve ideolojik mücadelesinde değil aynı zamanda diğer Kürt hareketlerine karşı mücadelesinde de işlevsel bir rol oynamıştır. Yazara göre PKK, kendine diğer Kürt grupların üzerinde hegemonik bir pozisyon elde etmeye çalışmış ve bu yolla kendisini "Kürt hareketinin doğru (ve tek) temsilcisi" (s. 10-11) biçiminde sunmuştur. Yazar bu iddiayı iki çarpıcı örnekle açıklama yoluna gider.

ABD'nin Irak müdahalesinin PKK metinlerine yansımaları inceleyen yazar, PKK'nın ABD ile Iraklı Kürt gruplar arasındaki işbirliğini nasıl sorunsallaştırdığı üzerinde duruyor. Yazara göre bu işbirliği PKK'ya, diğer Kürt gruplarının Kürtleri ezen emperyalistlerle

işbirliği yaptığını iddia etme, Amerika karşıtı pozisyonunu güçlendirme ve kendisini de “emperyalizme karşı mücadele eden tek gerçek Kürt temsilcisi” biçiminde sunma imkan sağlar (s. 101). Yazarın verdiği ikinci örnek ise Ekim Devrimi’dir. Ekim Devrimi’nin ardından Bolşevik Parti’nin ve Lenin’in siyasetinin PKK metinlerindeki ele alınışını inceleyen yazar, Ekim Devrimi’nin ardından başta Menşevikler olmak üzere diğer devrimci partilerin yasaklanmasının PKK metinlerinde söylemsel bir stratejiye dönüştüğünü vurgular. Ekim Devrimi anlatısı yoluyla PKK, diğer Kürt partilerinin “PKK devrimini” engelleyeceği söylemini kurar ve diğer Kürt hareketleri üzerindeki hegemonik pozisyonunu meşrulaştırır (s. 121). Böylelikle Kürt hareketleri arasındaki tekel pozisyonunu, Lenin’in siyasetine yaslanarak meşrulaştırmış olur.

Sovyet bloğunun çökmesi PKK’nın dünya siyaseti söyleminde radikal bir dönüşüme neden olsa da bu değişim hızlı bir şekilde gerçekleşmez ve kısa bir süre içinde olmasa bile Sovyetler yeniden kurgulanır. Bu ise PKK’nın söylemlerinde iki radikal değişikliğe neden olur (s. 135). Birinci olarak metinlerdeki sosyalizm tanımı tekrardan yapılır ve bu döneme kadar takip edilen “reel sosyalizm” söylemi zamanla farklı bir tanıma sahip olur. PKK, Sovyetlerin dağılmasının ardından kendi sosyalizm tanımını yaparak kendini “bilimsel sosyalizm” ismini verdiği yeni tür sosyalizmin gerçek temsilcisi konumuna yerleştirir. Ancak bu yeni tür sosyalizmde Marksist ton yok olmasa da yerini büyük oranda insan hakları, demokrasi gibi yeni kavramlara bırakır (s. 138.). Yazarın en çarpıcı tespitlerinden biri ise PKK’nın 1990 sonrasında tarihi yeniden yazma girişimidir. Sovyetler temsilinin değişmesinin ardından, daha önce “sosyalizmin uygulayıcısı” şeklinde tanımlanan Sovyetler, 1990 sonrasında “sosyalizmden beslenen milliyetçi” devlet biçiminde yeniden tanımlanır (s. 136). İkinci önemli değişiklik ise PKK’nın “Kürt toplumunu yeniden üretmesi”dir (s. 6-7). Balcı’ya göre bu değişim ile birlikte PKK “etnik muhalif hareket” olarak ulus-devlete karşı

mücadelesini devam ettirmiş ancak Marksist ideolojiyi terk ederek “ulus kavramını/sistemini” sahiplenmeye başlamıştır. Yazarın deyimiyle “mevcut güç ilişkilerine göre Sovyetler sonrası Kürt siyasi toplumu” (s. 136) yeniden üretmiştir.

Ancak söz konusu değişiklikler ABD ve Türkiye temsilinde yaşanmamıştır. Yazara göre PKK yeni söylemiyle her ne kadar uluslar sistemini kabul etmiş olsa da “ulusal hiyerarşiye” karşı mücadelesini devam ettirir. Bunun bir sonucu olarak ABD ve Türkiye -özellikle bu iki devletin Türkiye’deki Kürtler konusundaki işbirliğinden ötürü- “dış tehdit” biçiminde kodlanmaya devam eder (s. 169). Bu nedenle PKK, kendi mücadelesini meşrulaştıran “Amerikan karşıtı” söylemini araçsallaştırmaya devam eder (s. 173-174). Balcı’ya göre PKK’nın ABD karşıtlığı Türk devletine yönelik savaşını dolayısıyla kendi terör eylemlerini normalleştirdiği ölçüde anlamlı olduğuna göre, ABD’nin insan hakları üzerinden Türkiye eleştirisinin de PKK açısından sahiplenilmesi gerekiyor. Nitekim, öyle de oluyor, PKK bir taraftan ABD emperyalizmi eleştirisini devam ettirirken, diğer taraftan da ABD’nin insan hakları ve demokrasi noktasında Türkiye eleştirilerini kendi söylemine eklemeye yoluna gidiyor.

Balcı kitap boyunca her ne kadar dünya siyaseti üzerine yazılmış metinlere odaklanmış olsa da iki önemli çabayla kitabı daha zengin hale getirmiştir. Birinci olarak PKK’nın dünya siyaseti tahayyülünün kendisini ve Kürtleri tanımlamasındaki etkisini önemle vurgulamış ve PKK metinlerindeki gömülü söyleme ilişkin pek çok ayrıntıyı ortaya çıkarmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemi kapsayan yedinci ve sekizinci bölümlerdeki dünya siyasetinin Kürt kimliğini yeniden kurduğuna dair kısımlar kısmen yetersiz kalmış olsa da, Balcı’nın metinlere yaklaşımı titiz bir çalışma olduğunu göstermektedir. İkinci olarak ise Balcı, sadece metinlerle ilgilenmemiş PKK’nın siyaset pratiği ve bölgesel dönüşümlere de değinmiş böylelikle metinlerin siyasi bağlamını da detaylandırabilmiştir. Öte yandan eser, temsillerin tanımlandığı bazı

bölümlerde tekrarlarına girmiş olsa da hem 1980 öncesi Türkiye'deki Kürt hareketinin geleneğine hem de Kürt meselesi üzerine Türkçe ve İngilizce kaynaklara dair zengin bir literatür sunuyor.

Son olarak ise Ali Balcı, otuz yılı aşkın bir döneme ilişkin metinleri eleştirel bir yöntemle ele alarak özgürleştirici bir hareket gibi görülen etnik muhalif hareketlerdeki hiyerarşiyi, güç istencini ve tahakküm arzusunu ortaya çıkarıyor. Bu yönüyle PKK'ya dair İngilizce literatürde yazılan metinlerden ayrılan çalışma, PKK'yı bir direniş hareketi olmaktan çıkarıp, iktidar arzusunun motive ettiği tahakküm arayışındaki bir örgüt olarak eleştirinin hedefine yerleştiriyor. Balcı'nın bu çabası aynı zamanda uluslararası ilişkiler disiplinde devlet dışı silahlı aktörlerin incelenme yöntemine ilişkin farklı ve özgün bir yaklaşım sunuyor. Bu tür hareketleri ulus devlet eleştirisi için araçsallaştıran genel yaklaşımın aksine, bu hareketleri kendi içinde değerlendiren ve böylelikle bu hareketlerdeki tahakküm mekanizmalarını ifşa eden yeni bir yaklaşıma bizi davet ediyor.

